

Πад Цариграда 1204

Summary :

Уместо да ратују против неверника и поново ослободе Христов гроб у Јерусалиму, учесници Четвртог крсташког рата су скренули са свог пута и ненадано се обрели на обалама Босфора. Зауевши Цариград, у априлу 1204. године, срушили су Византијско царство. Неколико извора из пера самих учесника или сведока са византијске (Никита Хонијат) и латинске стране (Жофруа Вилардуен и Роберт од Кларија) подробно описују те драматичне догађаје после којих је сасвим измењена ситуација у југоисточној Европи.

Date

13. априла 1204

Geographical Location

Цариград

1. Увод

Четврти крсташки рат, завршен латинским освајањем Цариграда 1204. године, један је од најважнијих и најспектакуларнијих догађаја у историји Средњег века. Нићифор Григора је са хладне временске удаљености од једног и по столећа записао како се тада Византијско царство попут теретне лађе у олуји разбило на мноштво малих делова.¹ Рушењем Византије, државе која је полагала неприкосновено право на универзалну власт над читавом хришћанском васељеном, створен је сасвим нов систем латинских и грчких држава на подручју југоисточне Европе и северозападног обода Мале Азије.

2. Предисторија

Неуспех Трећег крсташког рата није охладио верски ентузијазам западне Европе. Под покровитељством папе Иноћентија III (1198-1216) припремљен је нови поход и пред лето 1202. крсташи су се сакупили у Венецији да би на њиховим лађама отпловили у Египат. Али, како нису имали довољно новца да плате пут, млетачки дужд Енрико Дандоло им је понудио да за рачун Венеције освоје угарски Задар. Ово је било прво скретање крсташа и симболичка предигра оног што ће се касније десити. Пошто су у новембру 1202. освојили Задар, крсташи су одлучили да ту презиме. Онда се у њиховом логору појавио византијски принц Алексије Анђео, син ослепљеног Исака II, који је на Западу тражио помоћ да за оца и себе поврати византијски престо. При том је обећавао велике своте новца и, да би одобровољио папу, ставио је у изглед и склапање црквене уније. Понуда је била толико примамљива да је крсташи нису могли одбити, а и савест је могла да остане мирна јер би се крсташки рат, после задржавања у Цариграду, наставио са повећаним финансијским средствима. Две стране су уговор потписале на острву Крфу у мају 1203. године, а већ 24. јуна крсташка флота се појавила у водама Босфора.

3. У "царици градова"

Крсташи су најпре 5. јула 1203. заузели Галату и пробили ланац који је затварао улаз у Златни рог, а онда су њихови бродови продрли у цариградску луку и отпочео је јуриш са мора и копна на градске бедеме. Приликом продора у Цариград, крсташи су у неким здањима подметнули пожар који се толико разбуктао да је на простору од влахернског узвишења до Евергетидског манастира све било у пламену. Како бележи Жофруа

Πад Цариграда 1204

Вилардуен, пожар је био толико велики да византијски браниоци уопште нису могли да виде крсташке нападаче.² Иако је византијска посада пружила јак отпор, 17. јула 1203. Цариград је пао у руке крсташа, док је цар Алексије III Анђео (1195-1203) побегао одневши са собом државну благајну у којој се налазило седамдесет две хиљаде византијских златника.

Слепи Исак II је постављен на престо, а његов син Алексије IV је као савладар добио царску круну. Пошто су обавили свој део посла и добили гаранције да ће се поштовати договор из Задра, крсташа су изашли из града, сместили се у Галати и чекали да им се плати уговорена сума. У немогућности да исплати крсташе, Алексије IV се нашао између две ватре. На једној страни нестрпљиви дошљаци са Запада су потраживали свој новац, а на другој је цариградски живаљ био огорчен што им је млади василевс довео крсташе.

4. Пад Цариграда

Крајем јануара 1204. у Цариграду је избила побуна која је на власт довела Алексија V Дуку Мурзуфла, док је Исак II преминуо, а Алексије IV је убијен. Долазак антилатинске странке само је убрзао последњи чин византијске трагедије. Пошто су увидели да од новца неће бити ништа, крсташа су почели да се спремају за нову борбу. Одлучили су да још једном освоје византијску престоницу, али овога пута не зато да би довели нову византијску владу него да сруше Византију и на њеном тлу створе своје латинско царство.

После тога уследио је јуриш на Цариград и догодило се оно што се морало догодити. У уторак 13. априла 1204. године мегалополис на Босфору је подлегао надмоћним снагама учесника Четвртог крсташког рата. Тако је Цариград, који је вековима остао непобеђен и који је одолео снажним нападима Персијанаца, Арабљана, Авара, Словена, Бутара, Руса и Печенег, пао у руке крсташа и Венецијанаца.

Роберт од Кларија, учесник и сведок са латинске стране, забележио је како су француски ритери и учесници Четвртог крсташког рата веровали да су потомци становника некадашње Троје.³ Реч је о веома распрострањеној легенди у Француској у XIII столећу, која је послужила као једно од оправдања за поседање византијске престонице. Ваља нагласити да су латински епископи уверавали крсташе утаборене на Босфору да је њихов подухват законит јер су Грци вређали римску веру истичући да њу исповедају пси, па напад на Цариград није никакав грех него благочастиво дело.⁴

По освајању Цариграда, крсташа су три дана и три ноћи пљачкали град и вршили свирепа насиља. Никита Хонијат, очевидац и сведок, описује ужас на улицама Цариграда после уласка крсташа у "царицу градова" 13. априла 1204. године. Он наводи да су се на улицама могли чути плач, урлици, кукњава; на раскрсницама ридања, у богомољама жалосни јецаји; мушкарци изнемогли од туге и јада; жене које вриште јер их осioni нападачи вуку по улицама, одвајају од мужева и потом силују.⁵ Затим у истом тону наставља како су многи на коњима носили жене које су силовали крсташа, умотавши неке од њих у широке огртаче и везавши им умршене увојке и рашчупану косу у један смотуљак позади.⁶ Чувена је реченица Никите Хонијата који је о окружности латинских нападача на византијску престоницу записао: "Чак су и Сарацени милосрдни и благи у поређењу са овим људима који носе на раменима Христов крст."⁷

Никита Хонијат, у складу са средњовековним начином размишљања, горко јадикuje и наглашава како никакво знамење, небеско или земаљско – за разлику од мноштва ранијих случајева - овога пута није наговестило

Πад Цариграда 1204

катастрофу византијске престонице. Ни крвава киша није падала с неба, ни летина није постала крваво црвена, ни огњено камење није падало из ваздуха, нити је било какво друго знамење било весник предстојеће несреће.⁸

Приликом латинског освајања Цариграда опљачкана су и развучена скупочена блага највећег културног центра тадашњег света, а један њихов део је немилосрдно уништен. Роберт од Кларија казује о огромном богатству које је допало освајачима и наглашава да таквог блага није било ни у време Александра, ни у време Карла Великог, ни пре ни после; тешко да би се у четрдесет најбогатијих градова нашло толико драгоцености колико је нађено у византијској престоници; усталом и Грци причају да су две трећине земаљског блага скупљене у Цариграду док је преостала трећина разбацана по целом свету.⁹

Посебно треба истаћи варварско понашање Латина према уметничким споменицима, библиотекама и византијским светињама. Проваљујући у храмове, крсташи су се устремљивали на црквене предмете и украсе, обијали кивоте са светитељским моштима, пљачкали црквене сасуде, рушили и дупали драгоцене споменике, спаљивали рукописе. Цариград се никада није опоравио од латинског разарања, јер осиромашено Царство није било у стању да обнови неупоредиве хиљадугодишње драгоцености прикупљане још од IV и V века. Споменици класичне уметности и светиње апостолских времена уништене су или развејане по свим крајевима Европе. Није на одмет додати да је Никита Хонијат свом историјском делу додао мали спис о цариградским статуама које су разрушене приликом латинског запоседања Цариграда.¹⁰

Никита Хонијат, који је после пет дана најстрашније неизвесности у граду изложеном пустошењу латинских ритера успео да изађе, описује сусрете са житељима околних села. Реч је о потресним сведочанствима која говоре о дубоком расколу унутар ондашње ромејске друштвене заједнице. Он приповеда о презиру и мржњи, као и о злурадости с којом су трачки сељаци дочекивали унесрећену а некада веома горду византијску аристократију. Становници села надомак Цариграда не само да су исмевали беду и голотињу избеглих него су је у својој острашћености означавали као једнакост. Истрајавали су на томе да је немаштина дојучерашњих племенитих богаташа сада слична њиховој, а било је чак и оних који су захваљивали Богу што им се пружила прилика да се обогате бамбадава купујући добра својих унесрећених сународника.¹¹

Падом Цариграда, у априлу 1204. године, срушено је и Византијско царство. На територији некадашње империје створено је неколико латинских и грчких држава. Снаге Византије су биле потиснуте на периферију и било је потребно да прође безмало шест деценија да Цариград поново дође у руке Византинца и да се обнови Византијско царство 1261. године. Крсташко освајање Цариграда, с друге стране, заувек је удаљило хришћански Исток од хришћанског Запада и ова два цивилизацијска антипода сместило на искључујуће фронтове историје. Отуда сва настојања да се два света стварно приближе нису више могла да имају будућност. Речју, Византинци никада нису опростили западњацима тај нечувени подухват и све што га је пратило.

---

1. Nicephori Gregorae *Byzantina Historia*, ed. L. Schopen - I. Bekker, I (Bonnae 1829), p. 13.

2. G. Villehardouin, *La conquête de Constantinople*, I, ed. E. Faral (Paris 1973), p. 178, № 176.

3. Robert de Clari, *La conquête de Constantinople*, ed. P. Charlot (Paris 1939), № CVI, p. 220-223.

Πад Цариграда 1204

4. Ibid. № LXXII, p. 153-154.
5. Nicetae Choniatae *Historia* I, ed. J. A. van Dieten (Berolini 1975), p. 574.
6. Ibid. p. 594.
7. Ibid. p. 575.
8. Ibid. p. 586.
9. Robert de Clari, *La conquête de Constantinople*, ed. P. Charlot (Paris 1939), № LXXXI, p. 172-173.
10. Nicetae Choniatae *Historia* I, ed. J. A. van Dieten (Berolini 1975), p. 647-655.
11. Ibid. p. 587-591, 593-594, 644-645.

Bibliography :

	Setton K.M. , <i>The Papacy and the Levant (1204-1571), 1: The Thirteenth and Fourteenth Centuries</i> , Philadelphia 1976
	Ahrweiler H. , <i>Byzance et la mer. La marine de guerre, la politique et les institutions maritimes de Byzance au VIIe-XVe siècles</i> , Paris 1966
	Gill J. , <i>Byzantium and Papacy 1198-1400</i> , New Brunswick – New Jersey 1979
	Nicol D.M. , <i>Byzantium and Venice. A study in diplomatic and cultural relations</i> , Cambridge 1988
	Vryonis S. , <i>The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century</i> , Berkeley – Los Angeles – London 1971
	Setton K.M. , <i>A History of Crusades, vol. II, The Later Crusades, 1189-1311, 2</i> , Madison Wisc. – London 1969, έκδ. R. L. Wolff / H. W. Hazard
	Ракова С. , <i>Четвъртият кръстоносен поход в историческата памет на православните славяни</i> , София 2007
	Angold M. , <i>The Fourth Crusade. Event and Context</i> , London 2003
	Заборов М.А. , <i>Крестовые походы</i> , Москва 1956
	Frolow A. , "La déviation de la IVe Croisade vers Constantinople. Problème d'histoire et de doctrine", <i>Revue de l'histoire des religions</i> , 145 (jan.-mars 1954), 168-187· 146 (avr.-jun. 1954), 87-89· 194-219
	Folda J. , "The Fourth Crusade, 1201-1204: some reconsiderations", <i>Byzantinoslavica</i> , 26, 1965, 277-290
	Bradford E. , <i>The Great Betrayal. Constantinople 1204</i> , London 1967

Παδ Цариграда 1204

	Queller D.E., Stratton S.J. , "A Century of Controversy of the Fourth Crusade", <i>Studies in Medieval and Renaissance History</i> , 6, 1969, 233-277
	Queller D.E., Compton Th. K., Campbell D.A. , "The Fourth Crusade: The Neglected Majority", <i>Speculum</i> , 49, 1974, 441-465
	Dujčev I. , "Le grand tournant historique de l'an 1204", <i>Zbornik radova Vizantološkog instituta</i> , 16, 1975, 63-68
	Godfrey J. , <i>1204. The Unholy Crusade</i> , Oxford – New York – Toronto – Melbourne 1980
	Brand C.M. , "The Fourth Crusade: Some Recent Interpretations", <i>Medievalia et humanistica</i> , 12, 1984, 33-45
	Laiou A.E. , "Observations on the Results of the Fourth Crusade: Greeks and Latins in Port and Market", <i>Medievalia et humanistica</i> , 12, 1984, 47-60
	Madden Th. F., Queller D.E. , <i>The Fourth Crusade: The Conquest of Constantinople, 1201-1204</i> , 2nd ed., Philadelphia 1997
	Radić R. , "Vizantijske kratke hronike o padu Carigrada 1204. godine", <i>Niš i Vizantija, Treći naučni skup, Niš, 3-5. jun 2004</i> , Niš 2005, <i>Zbornik radova III</i> , 17-28

Webliography :

	Medieval Sourcebook: Nicetas Choniates: The Sack of Constantinople (1204) http://www.fordham.edu/halsall/source/choniates1.html
	Η Φραγκοκρατία στον ελλαδικό χώρο http://www2.fhw.gr/chronos/projects/fragokratia/gr/webpages/frago.html
	История Крестовых походов http://enoth.narod.ru/Crusades/Crusade_Usp00.htm
	КРЕСТОНОСЦЫ НА ВОСТОКЕ http://enoth.narod.ru/Crusades2/Zaborov00.htm

Sources

Nicetae Choniatae Historia I-II, ed. J. A. van Dieten (Berolini 1975)

Michaelis Choniatae Epistulae, ed. F. Kolovou (Berolini et Novi Eboraci 2001)

Georgii Acropolitae Opera, I, ed. A. Heisenberg, corr. P. Wirth (Stuttgart 1978)

Σάθας, Κ. Ν., *Μεσαωνική Βιβλιοθήκη*, VII, (Venice-Paris 1894)

Schreiner, P., *Die byzantinische Kleinchroniken*, I (Wien 1975).

G. Villehardouin, *La conquête de Constantinople*, I-II, ed. E. Faral (Paris 1973)

Robert de Clari, *La conquête de Constantinople*, ed. P. Charlot (Paris 1939)

Пад Цариграда 1204

Gunther von Pairis, *Historia Constantinopolitana*, ed. P. Ort (Hildesheim – Zürich 1994)

Partitio terrarum Imperii Romaniae, ed. A. Carile, *Studi Veneziani* 7 (1965) pp. 125-305.

Heisenberg, A., *Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Kaisertums und der Kirchenunion I* (Sitzungsberichte der Bayer. Akademie der Wissenschaften, Philos.-philol. U. Hist. Klasse, Jahrg. 1922, 5. Abh.) (München 1923), pp. 16-72.

Chronological Table

јун – јул 1202 : Долазак француских крсташа у Венецију

Август 1202 : Долазак Бонифација од Монферата у Венецију са немачким и ломбардским одредима.

11-24. новембар 1202 : Опсада и освајање Задра.

Јануар 1203 : Долазак у Задар царевића Алексија (IV) Анђела.

Феб руар 1203 : Договор о кретању против Цариграда.

Април 1203 : Долазак на Крф.

23. јуна 1203 : Долазак пред Цариград.

5. јула 1203 : Пробијање ланца у Златном рогу и искрцавање крсташа у Галати.

17. јула 1203 : Приступ у византијску престоницу.

17-18. јула 1203 : Бекство Алексија III Анђела из Цариграда.

18. јула 1203 : Слепи Исак II Анђео поново на престолу.

1. август 1203 : Крунисање Алексија IV Анђела.

Новембар 1203 : Расте незадовољство житеља Цариграда.

Децембар 1203 : Почетак сукоба Византинаца и крсташа.

Крај јануара 1204 : Побуна у Цариграду

9. априла 1204 : Први покушај јуриша на Цариград.

12. априла 1204 : Други долазак крсташа до градских бедема.

13. априла 1204 : Крсташи освајају Цариград.